

מטות-מסעי

רעיונות על הפרשה על פי תורתו של הרב אביגדר נבנצל שליט"א

התורה מספרת: "וּמִקֵּנָה רַב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וְלְבְנֵי גָד עָצוּם מְאֹד וַיֵּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יִעֲזָר וְאֶת אֶרֶץ גִּלְעָד וְהָיָה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה" (במדבר לב, א) בעקבות הבחנה זו באים בני גד ובני ראובן לפני משה כשבקשה בפיהם לקבל אחוזה בארצות הללו שבעבר הירדן.

משה רבינו מגיב בחריפות: "הָאֲזִיזִים יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה" (שם ו) ובנאום בן עשרה פסוקים מוכיח אותם בדברי מוסר, ומזכיר להם את חטא אבותם אשר סרבו להיכנס לארץ והסיתו את בני ישראל לחדול מתוכנית כיבוש הארץ שבעיניהם היתה משימה בלתי אפשרית. בני גד ובני ראובן מסבירים את עצמם: "וְגִדְרֹת צֹאן נִבְנְיָה לְמִקְנֵנוּ פֹה וְעָרִים לְטָפְנוּ וְאַנְזוֹנוֹ וְזוֹלָן וְזִישִׁים לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם טז-יז) דהיינו, אין כוונתנו להשתמט ממלחמת כיבוש וחילוק הארץ, רק שלאחר שיושלם המהלך נחזור לעבר הירדן. משה רבינו מקבל את הצעתם אולם בד בבד מוכיח אותם על סדר עדיפויות שגוי שהציגו בפניו. "בְּנֵי לָכֶם עָרִים לְטָפְכֶם וְגִדְרֹת לְצִנְאָכֶם" (שם כד) "עשו העיקר עיקר והטפל טפל, בנו לכם תחילה ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצנאכם" (רש"י) משה הדגיש במשפט זה שהילדים חשובים יותר מהצאן למרות שסיבת בקשתם של בני גד ובני ראובן נבעה משיקולים חיוביים ולא מרצון להתעשר מגידול צאנם; הרב דסלר זצ"ל מסביר את סברתם: אם הקב"ה בירך אותם במקנה כה רב אות הוא שזהו חלקם בעבודת ה' וממילא חייבים לדאוג לגדל בהמות שמנות בכדי לספק לאחיהם שבארץ ישראל, שכן נדרשים בהמות רבות לצורך הקרבת קורבנות בבית המקדש, כגון שני כבשים לתמיד של שחר ותמיד של בין הערביים, מוספים, עולות ראייה, וכד'. הם ראו את עצמם כספקים העיקריים של בהמות להקרבה בבית המקדש, ואעפ"כ משה העיר להם שלמרות החשיבות הנעלה שבמצוה זו הילדים חשובים יותר, והם אכן מקבלים הערה זו ומגיבים: "טָפְנוּ נָשִׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל בְּהֵמָתֵנוּ יִהְיוּ שֵׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד" (שם כו) והקדימו את הילדים למקנה.

לפי מהלך הפסוקים עד סוף הפרשה נראה שמשה השלים עם המשא ומתן ובכך הסוגיה נסגרה. והנה מו"ר הרב נבנצל שליט"א מוכיח שמשה לא קיבל את הדבר בלב שלם; אם נתבונן בספר דברים, אשר במהלכו מוכיח משה רבינו את ישראל על התנהגותם במדבר, נבחין בקושי מסוים בהבנת סדר הפרשיות שכן נושאים יסודיים כמו מתן תורה או חטא העגל מוזכרים רק בפרשת ואתחנן ועקב. אם כן מהם הנושאים העיקריים המוזכרים בתחילת ספר דברים? אומר הרב: המכנה המשותף של התחלת הספר הוא דברי תוכחה לבני גד ובני ראובן על החלטתם לנחול בעבר הירדן. פעם אחר פעם משה רבינו מנסה לשכנע אותם לחזור בהם. "ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּזֹרֶךְ לֵאמֹר רַב לָכֶם שֵׁבֶת בְּהָר הַזֶּה: פָּנֵינוּ וְסָעוּ לָכֶם...בָּאוּ וְרָשִׁיוּ אֶת הָאָרֶץ" (דברים א, ו-ח) אלו דברי תוכחה לבני גד ובני ראובן, מדוע אינכם רוצים להיכנס לארץ? לאחר מכן משה אומר להם: "לֹא אוֹכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם...הִבּוּ לָכֶם אֲנָשִׁים וְזֻכְמִים וְנִבְנִים" (שם ט-יג) ובני ישראל עונים לו: "טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת" (שם יד) היכן התוכחה במשפטים הללו? לכאורה יש כאן הצעה והסכמה ותו לא, אולם גם אלו דברי תוכחה שכן בני ישראל היו צריכים להתנגד להצעה זו: 'רבינו ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך?' אומנם ייבחרו אנשים חכמים ונבונים אולם אינו דומה הלומד מכלי ראשון ללומד מכלי שני; משה רבינו קיבל ישירות מפי הגבורה ולמרות שטענתו מוצדקת, שכן בלתי אפשרי שאדם אחד ישפוט את העם כולו, אעפ"כ היה להם להצטער ולהביע התנגדות להצעה זו, ובמקום זה זירזו את משה לעשות זאת במהרה (רש"י שם). גם עניין זה הינו תוכחה לבני גד ובני ראובן; הם בחרו להישאר בעבר הירדן, רחוק ממרכז הרוחני של עם ישראל, רחוק מבית המקדש, ויצטרכו ללמוד מפי תלמידים במקום ללמוד מגדולי הדור. לאחר מכן משה מזכיר את חטא המרגלים; גם עניין זה קשור לבני גד ובני ראובן שכן הוא חושש שהתנהגותם הינה זהה לחטא המרגלים "כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּעִלְזוֹי אֹתָם מִקֶּדֶשׁ בְּרַעַל לְרְאוּת אֶת הָאָרֶץ...וְהָיָה קִבְּמָתָם תַּזוּת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבוּת אֲנָשִׁים וְזֻטָּאִים"

מאוחר יותר משה מזכיר להם כיצד הקיפו את ארץ אדום מואב ועמון והוזהרו שלא לכבוש את ארצם. בזה רומז לבני גד ובני ראובן שלמרות שיישארו בקרבת עמים אלו אסור להם לכבוש את ארצם בכדי להרחיב את גבולם, ואם זו היתה תוכניתם הרי שהיא לא ברת ביצוע. אחר כך משה מתאר את מלחמת סיחון ועוג, ארצות שביקשו בני גד ובני ראובן. לאחר מכן אומר משה: "אֶתְּוַזְּןָן אֵל ה' בַּעֲתָה הָהוּא לֵאמֹר...אֶעֱבְרָה זָא וְאַרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן" (דברים ג, כג-כה) תוכחה זו חריפה ביותר, שכן מדגיש בה משה שהתפלל חמש מאות וחמש עשרה תפילות בשביל לזכות להיכנס לארץ וסירב להסתפק בראייה מרחוק, והם יכולים להיכנס ולגור בתוכה רק אם יחליטו בכך ובמקום זה מוותרים עליה.

אחר כך מזהיר אותם משה שלא יעבדו עבודה זרה, במיוחד בני גד ובני ראובן שיישארו בסביבת עובדי עבודה זרה.

והנה למרות כל התוכחות והמאמצים של משה לשנות את עמדתם הם עומדים בהחלטתם לנחול בעבר הירדן, ולכן: "אִי יִבְדִּיל בְּשֵׁהוּ עָרִים בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּיַרְוֵה עֲמֹנִי" (שם מא) אומרים חז"ל: בארץ ישראל יהיו תשעה וחצי שבטים ובעבר הירדן שניים וחצי, מדוע אם כן מספר ערי מקלט - ערים שקלטו רוצחי נפש בשגגה - שווה בשניהם? אלא שבארץ גלעד שבעבר הירדן "שכיחי רוצחים" (מכות ט:): כלומר מצויים שם רוצחים רבים, ואולי מפני שמלכתחילה היה זלזול בחיי אדם בכך שהקדימו את המקנה לילדים, פגם שבמשך השנים התפתח והגיע לממדים של רצח בשוגג ובמזיד. אולם עיקר הסיבה היא המרחק ממרכז הרוחני והסנהדרין, ממילא גם הבדלת ערי מקלט מהווה תוכחה לבני גד ובני ראובן. מיד ובסמוך כתוב: "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר עָלָם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם מד) ועד כה לפני מי שם משה את התורה? אלא שמתחילת הספר עד פסוק זה היו התוכחות מכוונות לבני גד ובני ראובן ומכאן והלאה לכלל ישראל. ברור שאין בדרישתם איסור כלשהו, שאם לא כן משה לא היה מסכים לה; אולם סדר העדיפויות שלהם שגוי, מה חשוב ממה ומה עדיף על מה. מכאן לקח עצום עבורנו: ללמוד מהו המשקל היחסי של כל מצוה בתוך המאזן של תרי"ג מצוות ולא לאבד את קנה המידה הנכון.

שבת שלום יצחק חלבה

עלון זה מוקדש לעילוי נשמת מו"ר שר התורה הרב שמריהו יוסף חיים בן פאשה מרים זצוק"ל ומו"ר הרב שלום כהן בן תופחה זצוק"ל ומו"ר הרב חיים מאיר בן מילכה זצ"ל ומו"ר הרב שמעון בעדני בן חביבה זצ"ל ומו"ר הרב שמעון גד אליטוב בן שושנה זצ"ל

לעילוי נשמת אאמו"ר אברהם (אלברטו) בן מרים חלבה, מרת אמי אולגה בת קלרה, יוסף הכהן בן קלרה, הרב גרשון אדלשטיין בן שרה, שאול בן מרים, הרב אליהו בן אהובה, מנחם מנחם בן הרב דוד ואסתר הי"ד, ריקרדו סלוודור קוקו בן רחל, שלום בן יהודית, יעקב בן יהודה, יניב בן סימה, שלמה בן מטיילדה, הג"ר יוסף שלום ב"ר אברהם וחיה מושא, הרב יעקב חי בן מרגלית, חיים שאול בן בתיא, שמעון שמעוני בן חנה, אברהם בצלאל בן רחל, הרב אברהם צוקרמן בן שרה, אריה לייב בן דבורה, חנניה בן חיים, הרב חנן פורת בן שולמית, משה סלים בן חתון, יחיא בן עישה, יוסף אדרי בן פריחה, אייל בן לאה, עמידרור בן שרה, נתן בן דוד ולאח, עוזיאל זוסיא בן יעקב משה, מתתיהו מנחם בן לאה, ישראל בן לאה, יעקב בן מרים, אבנר יחיאל בן רחל, חיים בן יוסף דוד, גרשום בן חנה, מנשה בן שרה, מרדכי מורד בן חנה, מתוך בן מרים, מרדכי שמעון בן דאדא, שלמה בן פורטונה, מאיר ירחמיאל בן שמחה, מסעוד בן עליה, עמרם בן עישה, אילן בן יחזקאל, מנחם נחום בן אליעזר ליפא, יעקב בן עישה, שמעון בן עישה, אנריקה בן פאני, שלמה חי בן מזל טאוס, מורדכי שלום בן רחל, עמרם בן אסתר, הרב מרדכי אלישיב בן שושנה, זאב בן ברכה, משה בן פלור, אביאטר בן ברוך הי"ד, יצחק בן אסתר, ניר יהודה בן מיכל, יעקב בן מרים, יעקב בן רחל, יוסף בן חנה, ניסים בן חנה, משה בן מרים, אייל בן עירית תשורה הי"ד, יעקב נפתלי בן רחל הי"ד, גיל-עד מיכאל בן בת גלים הי"ד, דודי רחמים בן חנה, דוד הרוש בן לאה, יוסף ברוך בן תמר, יעקב בן נעומי, יצחק בן חנה, יהודה בן אסתר, שלמה בן שמחה, אליעזר בן צבי וציפורה, אליהו בן נעמי, שמעון בן דינה, בנימין בנדט בן יוסף, דוד בן שרה, מאיר טובי בן ליטא, נוריאל יחיאל גץ בן אסתר, אהרון בן סלחה, ניסים בן חנה, מאיר הכהן בן אריה, גבריאל בן גאולה, יונתן בן ציפורה, משה בן אשר ומרים, פנחס בן מרים, יעקב בן יהודית, פליקס אשר בן חביבה, משה בן אסתר, אלעד בן רבקה, רחמים בן זוהרה, שלום טוטיאן בן שרה, דניאל בן שרה, אילן הכהן בן חנה הי"ד, יעקב בן נעומי, יצחק בן חנה, דוד חי בן יפה, שלמה בן כזאלה, שלום בן שמחה, לאה בת אליהו גרשון, אליס בת פריחה, מרים ספיר בת שמואל, יוסף בן שמחה, גבריאל יצקן בן מרים, ויצמן מור בן גורג'יה, חנה בת דורית, צירל בת ישראל, שולמית דבורה בת שאול, תמר אולגה בת יעקב, שרת נוסרט (רבני) בת סנפ, חסינה בת רחנה, פלורה בת לאה, הרבנית שפרה בת לאה, טליה חנה בת מלכה, שרה בת מרים, שרה חנה לויזה בת פאני; שושנה בת רוזה, שרה רחל בת בוליסה, רחל בת רבקה, שרה בת רוחמה, שרה בת שולמית, ברוריה בת מרגלית, אילנה בת רחל, מזל פורטונה בת שרה, אלסירה בת שרה, שמחה בת אוז'ני, רחל בת סוליקה, יהודית בת עזיזה, אוז'ני בת רוזה, פרלה בת גוטי, שרה בת קיז'ה, שרה בת מרים, רחל בת שרה, ריינה בת אסתר, צילה בת פאינה, לאה בת בתיא, אסתר בת דונינה, גיטל בת שאול קלמן, יפה בת טאוס, עזיזה בת כזאלה, מזל טוב בת מסעודה, חנה בת זהבה, חסינה בת תמר, חנה דינה בת מנחם, רחל בת יעקב, יהודית בת שרה, תמר בת שרה ת.נ.צ.ב.ה.

המעוניין לקבל כל שבוע את העלון בדואר אלקטרוני ניתן לשלוח בקשה למייל: jalabe2013@gmail.com ללא תשלום לזיכוי הרבים

השיחה נערכה על פי הבנתו של העורך. כל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

עלון זה יהיה מוקדש לרפואתה השלמה של אורלי בת דונה וסילביה רות בת אסתר